

na problem arhivskog sporazuma. Također, je opisano Prvo zasjedanje MJAK-a na kome su formirane grupe za preuzimanje arhivske građe, te razmatranje austrijskih zahtjeva prema Jugoslaviji i restituciju u ratu odnesenih predmeta. Formirana je i posebna grupa za identifikaciju i preuzimanje muzejskih i umjetničkih predmeta. U nastavku djela autor piše o kontrahtjevima Austrije koji su dodatno utjecali na izvršenje arhivskog sporazuma. Prikazani su Austro-ugarski konzulat u Sarajevu, bosanskohercegovačko odjeljenje Zajedničkog ministarstva financija (BHO) kao i uspjesi na prikupljanju arhivske građe u kojima se navodi da je prva lista arhivske građe za primopredaju zvanično usaglašena 23. januara 1976. godine. U ovom dijelu autor u kratkim crtama prikazuje arhivsku građu prikupljenu iz Austrije, a koja se nalazi u Arhivu Bosne i Hercegovine.

U završnom osvrtu, autor naglašava mišljenje Charlesa Kecskemétyja koji je rekao da uništavanje arhivske baštine pokazuje kako su nedjelotvorna pravna sredstva koja je međunarodna zajednica prihvatila za zaštitu kulturnih dobara u slučaju rata, te kako u ovakvim uvjetima restitucija predstavlja loš potez. Primjer nam je rat u Bosni i Hercegovini kada je uništena arhivska građa koja je velikom mukom dopremljena u Bosnu i Hercegovinu.

Dakle, na kraju se može zaključiti da je autor, koristeći relevantnu literaturu, na veoma znanstven, razumljiv i cjelovit način prikazao postupak restitucije arhivske građe iz Austrije u bivšu Jugoslaviju, a posebno kroz putovanje Dabišine povelje. To putovanje se, zahvaljujući sporazumu koji su potpisale Austrija i Kraljevina SHS 1923, završava tek 1976. godine dolaskom u Bosnu i Hercegovinu. Uz ovu povelju, iz Bečkog Kućnog, dvorskog i državnog arhiva Bosni

i Hercegovini je predat i prijepis Dabišine povelje Vuku Vladislaviću od 7. novembra 1392. godine, načinjen 1600. godine, a koji se danas nalazi u Arhivu Bosne i Hercegovine. Na samom kraju djela priložen je i kvalitetni snimak povelje kralja Stjepana Dabiše s velikim dvostranim visećim kraljevskim pečatom u onom stanju u kojem se nalazila dok je čuvana u Arhivu.

Djelo Andreja Rodinisa, *Povratak Povelje kralja Dabiše: izvršenje arhivskih sporazuma i restitucija građe* predstavlja ključan znanstveni doprinos i temeljno istraživanje u oblasti restitucije arhivske građe. Također, ono je i motiv da se u budućnosti preispitaju slični postupci i zahtjevi za povratom predmeta arhivske, muzejske i druge baštine, te da pokušamo izvući pouku iz ranijih grešaka.

EDIN KORMAN

Zijad Šehić, *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna, Međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (do Vašingtonskog sporazuma 1994.)*, Sarajevo, 2013, 390 str.

Dešavanja u vezi sa agresijom na Republiku Bosnu i Hercegovinu (RBiH) 1992-1995 izazvala su veliku pažnju naučnika u raznim disciplinama društvenih nauka, što je rezultiralo velikim brojem bibliografskih jedinica koje su razmatrale pojedine aspekte ratnih zbivanja. Studije koje su se bavile glavnim tokovima međunarodne politike i diplomatije u odnosu na bosansku krizu uglavnom su se fokusirale na određene države, organizacije ili institucije koje su imale presudan uticaj na

tok ratne drame. Međutim, izostao je sveobuhvatan pregled odnosa međunarodne zajednice prema krizi u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ), a potom i prema agresiji na RBiH. Knjiga prof. dr. Zijada Šehića *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna* dokazuje da metodološki pristup uporednog praćenja politike najznačajnijih međunarodnih činilaca, u korelaciji sa razmatranjem procesa dezintegracije SFRJ i političke krize u RBiH, može pridonijeti dubljem razumijevanju glavnih uzroka i toka rata u Bosni i Hercegovini 1992–1995. U stručnom smislu, problem razmatranja odnosa međunarodne diplomatije prema bosanskohercegovačkom ratu 1992–1995 predstavlja nedostupnost službenih dokumenata iz arhiva zemalja koje su imale aktivnu ulogu u njemu. I pored toga, Šehić je koristeći se dostupnom građom publiciranom u stručnim časopisima za diplomatiju, referentnom literaturom i pisanjem medija, uvjerljivo i argumentirano rekonstruirao međunarodni diplomatski okvir unutar kojeg se dešavala bosanska tragedija.

Knjiga je prema hronološkom principu podijeljena u tri glave sadržajno omeđene ključnim događajima na unutrašnjopolitičkom planu u SFRJ i RBiH, odnosno najvažnijim inicijativama međunarodne zajednice tokom agresije na RBiH. Prva glava, *SFRJ – država koja je lagano odumirala*, prati proces disolucije SFRJ, mjere koje u vezi s procesom preduzima međunarodna diplomatija i implikacije raspada federacije na političke prilike u RBiH. Autor je dao sistematičan pregled geneze jugoslavenske krize, osvrćući se na glavne uzroke raspada države. Opća društvena kriza u SFRJ, uz nestanak integrativne političke figure Josipa Broza i slom vladajuće ideologije, otvorila je prostor za nastupanje nacionalističkih snaga. Nacional-

istički nemiri koji su srušili Jugoslaviju generirani su u Srbiji – od pitanja autonomije Kosova s početka osamdesetih godina prošlog stoljeća, preko reinterpetacije srpske historije u književnosti, do objave *Memoranduma* Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) 1986. godine. Nacionalistička strujanja u srbijanskom društvu najbolje je razumio Slobodan Milošević, koji je dolaskom za predsjednika Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije artikulirao srpske nacionalne zahtjeve za jedinstvom Srbije i Jugoslavije. Milošević je na Gazimestanu 28. juna 1989. godine, povodom šestogodišnjice Kosovske bitke, najavio osvajačke ambicije utemeljene na tragovima srednjovjekovne srpske države. Međurepubličke protivrječnosti naročito su postale vidljive na 14. vanrednom kongresu Saveza komunista Jugoslavije (SKJ). Komunizam je poražen na višepartijskim izborima u Sloveniji, Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, od kada su ključnu ulogu u rješavanju jugoslavenske krize imala republička vodstva i Jugoslavenska narodna armija (JNA). Milošević je najprije pokušao iznuditi vanredno stanje u SFRJ s namjerom da ostvari političku kontrolu nad državom služeći se srpskim blokom u Predsjedništvu SFRJ i JNA. Nakon što u tome nije uspio, okrenuo se politici stvaranja srpske nacionalne države na principu *svi Srbi u jednoj državi*, u čemu je imao podršku političkih lidera Srba iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te JNA. Od kraja marta do početka juna 1991. godine održano je šest sastanaka republičkih lidera, ali nije postignut kompromis između dva suprotstavljena stajališta o modelu preuređenja SFRJ – konfederalnog ili federalnog.

U pogledu refleksije međunarodne diplomatije na jugoslavensku krizu, autor se osvrnuo na reagiranja ključnih aktera

u svjetskoj politici, prije svih Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Evropske zajednice (EZ), te najvažnijih međunarodnih organizacija i institucija. Već u novembru 1990. godine američka obavještajna agencija CIA je opominjala da je jugoslavenski eksperiment propao i da se najkasnije za osamnaest mjeseci mogu očekivati sukobi. Početkom 1989. godine, službena politika SAD načelno je podržavala očuvanje jugoslavenskog državnog saveza u bilo kojoj formi. Nešto kasnije, SAD su se izjasnile da demokratizacija političkog procesa ima prednost u odnosu na očuvanje cjelovitosti Jugoslavije. U proljeće 1991. godine Bušova (Bush) administracija je shvatila da održanje jedinstvene Jugoslavije pod vodstvom premijera Markovića više nije moguće, od kada se zalaže za njeno preuređenje u labavu konfederaciju suverenih država. Manje-više suzdržana i nedosljedna politika Vašingtona rezultat je činjenice da su SAD prestale smatrati Jugoslaviju važnim područjem za američke nacionalne interese. Vanjska politika SAD bila je zaokupljena krizama u Perzijskom zalivu, Sovjetskom Savezu i kolapsom komunizma u istočnoj i jugoistočnoj Evropi. I zbog unutrašnjopolitičkih razloga – predsjedničkih izbora u novembru 1992. godine – Bušova administracija je bila sklona prepuštiti rješavanje jugoslavenskog problema Evropljanima. Savjet ministara EZ zauzeo je oktobra 1990. godine stav da je neophodno podržati jedinstvo i integritet Jugoslavije, uz sprovođenje procesa demokratizacije i ekonomskih reformi. Kriza u Jugoslaviji bila je prva ozbiljna kušnja sposobnosti EZ-a da djeluje kao međunarodni subjekt. Ubrzo se pokazao manjak instrumenata za vođenje ozbiljne vanjske politike: EZ nije imala oružane snage, zajedničke ciljeve niti aparat za usklađivanje vlastite spoljne politike. Za

većinu evropskih zemalja kriza je bila prilika da, nakon perioda *Hladnog rata*, redefiniiraju svoju spoljnu politiku i geopolitičke interese. Nedsosljednost, neodlučnosti i protivrječnost interesa u međunarodnoj diplomatiji stvorili su uslove koji su među akterima jugoslavenske krize najviše pogodovali najjačem: Miloševiću i JNA.

Kada je krajem avgusta 1991. godine JNA ušla u otvorenu agresiju protiv Hrvatske, EZ je sazvala Mirovnu konferenciju na kojoj je Velika Britanija preuzela diplomatsku inicijativu. Već u ranoj fazi posredovanja EZ-a došli su do izražaja suprotstavljeni interesi pojedinih članica zajednice. Brutalni napadi JNA na hrvatske gradove potakli su Njemačku da javno obznani da će priznati jednostrano proglašenu nezavisnost Slovenije i Hrvatske. Francuska, tradicionalni saveznik Srbije, protivila se *preuranjenom priznanju* dviju republika jer je smatrala da Njemačka time želi ostvariti presudan politički uticaj i vlastiti geostrateški interes u jugoistočnoj Evropi. Velika Britanija je preko predsjedavajućeg Konferencije Pitera Karingtona (Peter Carrington) takođe činila diplomatske napore da spriječi odluke o priznanjima. No, Miloševićevo odbijanje mirovnog sporazuma na plenarnoj sjednici Konferencije ograničilo je manevarski prostor članicama EZ-a koje su se zalagale za očuvanje preuređene države. Bez obzira na britansko-francuska protivljenja, Njemačka je 23. decembra 1991. godine formalno priznala Sloveniju i Hrvatsku. S druge strane, britanska diplomatija imala je ključni uticaj na odluku EZ-a da neće vojno intervenirati u jugoslavenskoj krizi. Autor rezimira da su političke odluke donesene u septembru 1991. godine – EZ-a o neinterveniranju i Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija (UN) o uvođenju embarga na uvoz oružja u sve

jugoslavenske republike – praktično odredile ulogu međunarodne zajednice na Balkanu za period od naredne četiri godine.

U tematskoj cjelini koja razmatra zbivanja u RBiH, autor ukazuje da je politička kriza u republici tokom 1991. godine izazvana uplitanjem izvana, te da negiranje državnosti i teritorijalnog integriteta RBiH kroz projekte stvaranja srpskih i hrvatskih autonomnih oblasti ishodište ima u dogovoru Milošević-Tuđman o podjeli Bosne i Hercegovine. Uprkos otvorenim prijetnjama koje je sa skupštinske govornice uputio Karadžić, poslanici Skupštine RBiH su u noći 14. na 15. oktobra 1991. godine usvojili *Platformu Predsjedništva RBiH*, i *Memorandum (Pismo namjere)*, čime je učinjen značajan korak ka nezavisnosti RBiH. Petnaestog januara 1992. godine, EZ je, zajedno sa SAD, pružila podršku nastojanju predsjednika Izetbegovića da sačuva jedinstvenu državu. Postupajući prema preporukama Badinterove komisije, bosanskohercegovački građani su se na referendumu 29. februara i 1. marta 1992. godine izjasnili za nezavisnost RBiH. EZ i SAD su usaglašeno djelovale u smjeru priznanja nezavisnosti RBiH, a od bosanskohercegovačkih političkih aktera se tražilo uspostavljanje ustavno-pravnog poretka koji bi omogućio miran i harmoničan razvoj u postojećim granicama.

U drugoj glavi knjige autor analizira politička zbivanja u RBiH i mjere međunarodne diplomatije od međunarodnog priznanja RBiH do Vens-Ovenovog plana. Odluke EZ-a o neinterviranju i Vijeća sigurnosti o embargu na uvoz oružja omogućile su JNA i srpskim snagama da bezobzirno izvrše agresiju na RBiH. Međunarodna zajednica oštro je osuđivala Saveznu Republiku Jugoslaviju (SRJ) zbog učesća u agresiji na RBiH, prijetila je međunarodnom izolacijom i ekonom-

skim sankcijama, ali nije spriječila etničko čišćenje i genocid. Proces odlučivanja u Vijeću sigurnosti UN-a bio je podređen interesima država članica vijeća. Ipak, i u takvim okolnostima bilo je prostora za učinkovito djelovanje u pravcu zaustavljanja agresije. Rezolucija 752 od 15. maja 1992. godine je, između ostalog, tražila uspostavu potrebnih uvjeta za sigurnost i brzu dostavu humanitarne pomoći, a predviđala je i mogućnost za brzo proširivanje i pojačavanje spektra mjera koje su trebale zaustaviti ratna djelovanja. Ta mogućnost nikada nije u potpunosti iskorištena. S druge strane, često se dešavalo da rezolucije Vijeća sigurnosti nisu sadržavale provedbeni mehanizam. Rezolucijom 757 SRJ je 30. maja 1992. godine isključena iz međunarodne zajednice i uvedene su ekonomske sankcije. Međutim, mehanizam za dosljedno provođenje sankcija usaglašen je tek sredinom novembra 1992. godine. Vijeće sigurnosti UN-a učinilo je premalo i prekasno: u prvih 60 dana Srbi su okupirali najveći dio teritorija RBiH, ubijeno je na desetine hiljada ljudi, a protjerano oko milion osoba.

U ocjeni diplomatskih mjera Vašingtona, autor ističe da su SAD bile najglasnije u osudama Miloševićeve agresivne politike, ali nedostatak podrške pojedinih članica EZ-a uticao je na pasivizaciju Bušove administracije u odnosu na bosanski rat. Stejt Department (State Department) je priznao da je znao za užase srpskih koncentracionih logora i prije nego je novinar Roj Gatmen (Roy Gutman) objavio reportažu o njima. Suzdržan stav prema agresiji i genocidu u RBiH američka politika je pravdala mitološkim konstruktom o *kompleksnom konfliktu koji potiče iz starih animoziteta*. Imajući u vidu propust da prevenira sukob u RBiH na koji su upozoravale obavještajne agencije, a potom i da zaustavi agresiju i genocid o kojem

su postojali pravovremeni izvještaji, Bušova administracija je kroz duži period pokazala nespremnost da odlučno reagira na prijetnju kolektivnoj sigurnosti i otvoreno kršenje Konvencije o sprječavanju zločina genocida.

Izbijanjem rata u RBiH britanska diplomatija je nastavila politiku protivljenja vojnoj intervenciji u bilo kojem obliku i obimu, uz insistiranje na zadržavanju embarga na uvoz oružja koji je štetio jedino legitimnoj bosanskoj vladi. Suočena sa dokazima o srpskim ratnim zločinima i koncentracionim logorima, britanska diplomatija je iznalazila širok spektar izgovora da opravda svoju politiku: prihvatanje srpske teze o građanskom ratu u RBiH i konstrukta o stoljetnoj mržnji među njenim narodima; tvrdnje o neizvodivosti vojne intervencije ma kojeg obima bez angažmana enormnog broja vojnika i velikog rizika; tvrdnja o simetriji krivnje, tj. da *sve strane* čine zločine; *procjene* da će se rat rasplamsati ukoliko bude ukinut embargo na uvoz oružja bosanskoj vladi; opasnost od represalija prema britanskim vojnicima stacioniranim u Bosni i Hercegovini itd. Velika Britanija je nastojala zadržati konce mirovnog procesa u svojim rukama. Kao predsjedavajuća zemlja EZ-a, sazvala je 26. i 27. avgusta 1992. godine Londonsku konferenciju na kojoj su usvojeni temeljni principi za buduće pregovore. Između ostalog, zaključeno je da silom osvojene oblasti neće biti priznate, da etničko čišćenje mora biti zaustavljeno i da se poštuje nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet svih država nastalih raspadom SFRJ. Istovremeno, Britanci su stvorili novu pregovaračku strukturu u kojoj su i dalje mogli voditi glavnu riječ. Principi Londonske konferencije ostali su lista lijepih želja, a Beograd se ponovo mogao uvjeriti da međunarodna zajednica osuđuje, ali ne kažnjava zločine protiv čovječnosti. Na Ženevskoj konferen-

ciji koja je počela sa radom septembra 1992. godine, kopredsjedatelji Vens (Vance) i Owen (Owen) su odustali od principa prihvaćenih na Londonskoj konferenciji uvođenjem pojma *triju zaraćenih strana*, čime su stvoreni temelji za pregovore o podjeli RBiH. Od tada su se posrednici UN-a i EZ-a, te zapadni mediji, počeli odnositi prema zvaničnoj Vladi RBiH kao isključivo bošnjačkoj. Francuska diplomatija se takođe dosljedno protivila vojnoj intervenciji protiv srpskih snaga i ukidanju embarga na uvoz oružja bosanskoj vladi. Insistirala je na stavu da je kriza u Bosni prije svega evropska briga. Vlada u Parizu bila je protivna isključenju SRJ iz UN-a. Početkom juna 1992. godine na ministarskoj sjednici u Oslu, Francuska je opstruirala inicijativu da NATO Konferenciji za evropsku saradnju i sigurnost (KESS) stavi na raspolaganje logistiku, iskustvo i ekspertizu. Dolazak francuskog predsjednika Miterana (Mitterrand) u Sarajevo krajem juna spriječio je vrlo izglednu vojnu intervenciju protiv srpskih snaga za vrijeme krize oko otvaranja sarajevskog aerodroma. Autor zaključuje da su se *Francuska i Velika Britanija zalagale za rješenja koja su odgovarala prije svega njihovim strateškim interesima u Jugoistočnoj Evropi, a temeljili su se na stvaranju državnopravnih entiteta na etničkoj osnovi*. Uprkos tradicionalnom prijateljstvu i savezništvu sa Srbijom, ruski ministar vanjskih poslova Kozirjev je za vrijeme krize oko otvaranja sarajevskog aerodroma označio Beograd kao glavnog krivca za rat. Stajalište zvanične Moskve oštro je kritizirala nacionalistička opozicija u Rusiji, pod čijim uticajem je politika Kremlja vraćena na kolosijek solidarnosti sa *pravoslavnom braćom na Balkanu*. Na suprotnoj strani diplomatskog spektra bila je Organizacija islamskih zemalja, koja je od institucija i organizacija međunarodne zajednice uporno i dosljedno tražila ukidanje

embarga na uvoz oružja bosanskoj vladi, odnosno vojnu intervenciju s ciljem sprječavanja etničkog čišćenja i genocida. Njemačka je u više navrata pokrenula inicijativu za ukidanje embarga na uvoz oružja, ali je zbog historijskih, ustavnih i unutrašnjopolitičkih razloga podrška Bosni i Hercegovini ostala na verbalnoj razini.

U trećoj glavi, Šehić analizira korelaciju mjera međunarodne diplomatije i zaoštavanja rata u Bosni i Hercegovini od Vens-Ovenovog plana do uspostave Federacije BiH. Vens-Ovenov mirovni plan, prezentiran u Ženevi januara 1993. godine, predviđao je podjelu RBiH na niz autonomnih provincija ili kantona koji bi imali gotovo sve prerogative državne vlasti, dok bi državna vlada zadržala resor vanjskih poslova. Umjesto postizanja mira, plan je promptno izazvao negativne efekte: Hrvatsko vijeće obrane (HVO) uputilo je ultimatum Armiji Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) da napusti područje koje je planom dodijeljeno Hrvatima, čime je svom žestinom otpočeo *rat u ratu*. Naposljetku, bosanski Srbi su odbili sporazum. Vens-Ovenov plan je predstavljao važnu prekretnicu jer je princip jedinstvene države bio izmijenjen u prilog njene etničke podjele, što će biti karakteristika i kasnijih inicijativa.

Prateći politiku SAD u ovom razdoblju, autor uočava postepene, ali krucijalne pomake prema aktivnijem američkom angažmanu u bosanskoj krizi. Iako je Bosna bila jedna od tema predizborne kampanje, novi predsjednik SAD Klinton (Clinton) je nakon inauguracije zauzeo stav da Bijela kuća ne treba ići u akciju bez učešća evropskih saveznika. U tom kontekstu treba sagledati i sudbinu američke inicijative *ukini i udari*, za koju je državni sekretar Kristofer (Christopher) pokušao pridobiti Evropljane. Velika Britanija,

Francuska i Rusija hladno su dočekale američki prijedlog, a umjesto ukidanja embarga na oružje i zračnih udara na položaje Vojske Republike Srpske (VRS), postignut je politički konsenzus u Vijeću sigurnosti UN-a o uspostavi *zaštićenih zona*. S jedne strane, Klintonova administracija se nalazila pod pritiskom američkog Kongresa, intelektualaca, novinara, pa čak i osoblja angažiranog u spoljnoj politici – u Stejt Departmentu je čak pet diplomata iz protesta dalo ostavke zbog politike njihovog poslodavca prema RBiH – da se poduzmu odlučnije mjere s ciljem zaustavljanja genocida. S druge strane, važnost Velike Britanije kao ključnog američkog saveznika – naročito u momentu redefiniranja uloge NATO-a u svijetu nakon *Hladnog rata* – nalagala je obazriviji nastup Vašingtona. Evropljani su smatrali da su bosanski Srbi dobili rat i da bi bilo beskorisno poticati bosansku vladu da ga nastavi. No, SAD su odbile izvršiti pritisak na Izetbegovića da prihvati podjelu RBiH na tri etničke republike u skladu sa inicijativama ženevske Mirovne konferencije koje su konačno uobličene u tzv. Oven-Stoltenbergov plan. Dok su u Ženevi trajali teški pregovori o unutrašnjem razgraničenju među etničkim republikama, američka politika je iza kulisa usmjerila djelovanje ka zaustavljanju hrvatsko-bošnjačkog rata. Republika Hrvatska (RH) je dobila ozbiljna upozorenja da će biti izložena sankcijama kao i SRJ ukoliko nastavi sa agresijom u RBiH. Istovremeno, ARBiH je neočekivano nanijela teške poraze HVO-u u Hercegovini, dok su hrvatske snage u srednjoj Bosni bile pred slomom. Diplomatski pritisak i porazi na bojnopolju, uz činjenicu da je gotovo trećina RH bila pod srpskom okupacijom, uticala je da Tuđman konačno promijeni kurs hrvatske politike. Višemjesečni pregovori pod

američkim pokroviteljstvom krunisani su potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma 2. marta 1994. godine kojim je okončan hrvatsko-bošnjački sukob i koji predstavlja jednu od najznačajnijih prekretnica rata 1992-1995. Autor ukazuje i na postepeno jačanje uloge NATO-a u naznačenom periodu, što se može dovesti u vezu sa težnjom američke administracije da Sjevernoatlantski savez upotrijebi kao instrument američke spoljne politike. Krajem marta 1993. godine NATO je angažovan za implementaciju odluke Vijeća sigurnosti UN-a o provođenju zone zabrane letova iznad R BiH. Na samitu NATO-a januara 1994. godine izražena je spremnost da se preduzmu zračni napadi kako bi se spriječilo stezanje obruča oko zaštićenih zona. Međutim, prema dogovorenom sistemu rukovođenja – tzv. *dvostrukom ključu* – odluku o zračnim udarima morao je odobriti i UN. Nakon masakra na sarajevskoj pijaci Markale 5. februara 1994. godine, NATO je VRS-u postavio ultimatum da u roku od 10 dana mora povući teško naoružanje na udaljenost 20 km od centra Sarajeva. Uz posredovanje Rusije, VRS je ispoštovala ultimatum. Kriza u vezi sa prvim masakrom na Markalama pokazala je da se VRS povlači pred odlučnom prijetnjom. Kriza je predstavljala i prekretnicu u međunarodnoj diplomatiji po pitanju rata u Bosni: nakon uspješnog ultimatum, kontrolu nad mirovnim procesom preuzimaju SAD i Rusija nauštrb kompromitirane EZ.

Autor zaključuje da *Međunarodna zajednica nije bila samo pasivni promatrač zbivanja u Bosni i Hercegovini niti neutralni posrednik u traženju mirovnog rješenja*. Većina učesnika je nekada jasno, a nekada prikriveno u svoj angažman ugradila vlastite ciljeve i interese, koji su u velikoj mjeri utjecali na tok ratnih zbivanja. Neuspjeh EZ-a u mirov-

nim posredovanjima prije svega je uzrokovao nepremostivim razlikama u interesima pojedinih članica, a zatim i nedostatkom zajedničke spoljne politike, sigurnosne strategije i političke volje da se usvojene odluke dosljedno provedu. Angažman UN-a takođe se može okarakterizirati neuspješnim, ali krivnja za diskreditaciju organizacije može se pripisati glavnim članicama Vijeća sigurnosti. SAD i NATO bili su pokretačka snaga za zaustavljanje rata u bivšoj Jugoslaviji.

Šehić je svoju studiju utemeljio na čvrstim historijskim činjenicama i, dosljedno insistirajući samo na njima, argumentirano i uvjerljivo gradi teze i izvodi zaključke. Upravo zbog skrupuloznog naučnog i metodološkog pristupa *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna* predstavlja vrsno stručno djelo koje će istraživačima novije bosansko-hercegovačke historije sigurno biti nezaobilazna referenca.

JASMIN ČOSIĆKIĆ

Vesna Mušeta-Aščerić, *Uvod u historijsku nauku*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2014, 270 str.

Najnovija knjiga Vesne Mušete-Aščerić, vanredne profesorice na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, predstavlja prijeko potrebni i dugo očekivani udžbenik koji je proizašao iz profesoričinog višegodišnjeg angažmana u okviru predmeta i nastavne oblasti *Uvod u historijsku nauku*. Namijenjen studentima historije, ovaj udžbenik će im u velikoj mjeri olakšati praćenje nastave i polaganje ispita iz predmeta koji se kao obavezni kolegij sluša na prvoj godini studija. Kako autorica ističe u predgovoru, cilj predmeta, a samim time i prateće knjige,